

DESCOPERIRI MONETARE LA HISTRIA – SECTORUL SUD (2013–2017)

Theodor ISVORANU, Mircea DABICA

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mails: theodor_isvoranu@yahoo.com, mdabica@yahoo.com

Keywords: Histria, Roman Histria, “Scythian War”, Roman coins, Early Byzantine coins

Abstract: During the 2013–2017 systematic research undertaken in the South Sector of the archaeological site Histria, 85 coins were collected, out of which 68 pieces (80%) were identified. The excavations have been focused on the northwest boundary of the sector, corresponding to the western part of the enclosure and the compartments of an important edifice identified since 2011–2012. The size of the coin batch indicates a certain dynamic of monetary presence in an area probably intensely inhabited in the Roman Histria between the second half of the 2nd century AD and the end of the Tetrarchy. Due to the restriction of the fortified enclosure and implicitly of the urban area during the Late Roman Empire, the area of the great edifice was abandoned to the extra muros zone and was overlapped by two levels of necropolis. The 68 coins are chronologically distributed as follows: six coins from the Greek period, 40 coins from the period of Principate (seven denars, 18 antoninians, one sestertius, one dupondius, 13 provincial coins), 16 Late Roman coins and six Byzantine coins from the 6th century AD. Along with monetary issues already documented in the finds at Histria, there are also rarities such as: a coin from the late period of the city's autonomy, bearing an uncommon countermark (No. 6); Istrian coins by Antoninus Pius and Caracalla, of less known types (Nos. 8 and 13), respectively a pseudo-autonomous coin with the ICTPI legend engraved in an unusual way (No. 14); a piece of 4 assaria of Nicopolis ad Istrum, with a type of reverse not yet documented for the time when L. Aurelius Gallus was governor of Moesia Inferior, more precisely 202–205 AD (No. 12); the single one antoninian from Gordian III so far registered at Histria (No. 27); an antoninian issued by Vabalathus (No. 38). The structure of the batch generally confirms the previous remarks – occasioned by the publication of the first batch of coins in 2014 – about the monetary presence in the southern area of Histria. Most of the coins were found in a secondary position, with no stratigraphic significance. Exceptions are made by some pieces found in the debris of the walls and on the treading level of the excavated building, at least 16 of which could constitute chronological points of reference. The numismatic material indicates a hypothetical building of the great edifice, probably of public utility, in the first part of the 3rd century AD. After a possible destruction by fire during the “Scythian War”, it was probably partially rebuilt during the reigns of Aurelian or Probus and functioned until the beginning of the second decade of the 4th century AD, when it was finally devastated, apparently in the course of another fire. The coins sporadically penetrated later do not testify the habitation of the area but are related rather to the funerals during the second half of the 4th century AD and later. For a general overview, the full list of the coin finds at Histria – South Sector is attached.

Cuvinte-cheie: Histria, Histria romană, „războiul scitic”, monede romane, monede protobizantine

Rezumat: În cursul cercetărilor sistematice întreprinse în Sectorul Sud al sitului Histria în perioada 2013–2017, au fost recoltate 85 de piese monetare, dintre care au fost identificate 68 exemplare (80%). Săpăturile au vizat limita nord-vestică a sectorului, corespunzând părții de vest a incintei și compartimentărilor unui important edificiu identificat încă din anii 2011–2012. Dimensiunile lotului monetar indică o anumită dinamică a prezenței monetare într-o zonă probabil intens locuită din Histria romană între a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr. și sfârșitul Tetrarhiei. Datorită restrângerii incinte fortificate și implicit a suprafetei urbane în perioada Imperiului târziu, zona fostului edificiu monumental a ajuns în partea extra muros și a fost suprapusă de două niveluri ale necropolei. Cele 68 monede sunt repartizate cronologic după cum urmează: șase exemplare din perioada anterioară stăpânirii romane, 40 monede din perioada Principatului (șapte denari, 18 antoninieni, un sestertius, un dupondius și 13 emisiuni provinciale), 16 monede din perioada romană târzie și șase monede bizantine din secolul al VI-lea. Alături de emisiuni deja atestate în descoperirile de la Histria, au fost înregistrate și rarități, precum: o monedă din perioada târzie a autonomiei atelierului istrian, purtând o contramarca inedită (nr. 6); emisiuni istriene puțin cunoscute de la Antoninus Pius și Caracalla (nr. 8 și 13) respectiv o monedă pseudoautonomă cu legenda ICTPI gravată într-un mod neobișnuit (nr. 14); 4 assaria de la Nicopolis ad Istrum cu revers de tip încă neatestat pentru perioada când L. Aurelius Gallus a fost guvernator al Moesiei Inferior, mai precis anii 202–205 (nr. 12); unicul antoninian de la Gordian III înregistrat până acum la Histria (nr. 27); un antoninian emis de Vabalathus (nr. 38). Structura lotului confirmă în general observațiile anterioare – prilejuite de publicarea în 2014 a unui prim lot de monede – privind prezența monetară în sudul Histriei. Cele mai multe monede au apărut în poziție secundară, neavând semnificație stratigrafică. Excepție fac unele exemplare găsite în dărâmătura zidurilor și pe nivelul de călcare contemporan edificiului cercetat, cel puțin 16 dintre ele putând fi folosite ca reper cronologice. Materialul monetar indică o ipotetică ridicare a marelui edificiu, probabil de utilitate publică, în prima parte a secolului al III-lea p.Chr. După o posibilă distrugere prin incendiere în timpul „războiului scitic”, acesta a fost probabil parțial refăcut, eventual în vremea lui Aurelian sau Probus și a funcționat cel puțin până la începutul celui de-al doilea deceniu al secolului al IV-lea, când a fost devastat definitiv, aparent în cursul unui alt incendiu. Monedele pătrunse sporadic ulterior nu mai reflectă o locuire a zonei, ci sunt de pus în relație mai curând cu amenajări funerare din a doua jumătate a secolului al IV-lea și mai târziu. Pentru o imagine generală, este anexată lista completă a descoperirilor monetare de la Histria – Sectorul Sud.

Cercetările arheologice întreprinse în Sectorul Histria-Sud cu începere din 2003 (Pl. 1) au avut, inițial, ca obiectiv interpretarea relației dintre incinta romană târzie și eventuale structuri anterioare reutilizate la edificarea

sau consolidarea ei, apoi, din 2006, identificarea și dezvelirea unei potențiale amenajări portuare din perioada protobizantină la sud-vest de turnul K, iar din 2008, reluarea investigării centrului urban de epocă

romană imperială timpurie, implicit a limitei de sud a acestuia¹. Începând cu campania de cercetări din 2010, zona investigată s-a extins spre nord, prin deschiderea unor secțiuni magistrale pe direcția nord-sud, de la Basilica *extra muros* până la limita sudică a sitului arheologic, cu scopul stabilirii stratigrafiei generale a zonei menționate, identificării limitelor de sud și vest ale necropolei din imediata vecinătate a Basilicii și investigării spre nord a zonei de înălțare din sudul orașului Histria. Cel mai spectaculos rezultat constă în identificarea, în anii 2011–2012, rămășițelor unui edificiu rectangular de mari dimensiuni din perioada Principatului, parțial suprapus de Basilica *extra muros* și de zona de necropolă romano-bizantină învecinată, a cărui existență fusese bănuită cu decenii în urmă de Nubar Hamparumian, cu ocazia dezvelirii unui segment din zidul de incintă².

După 2012, cercetările sistematice s-au concentrat în partea vestică și nord-vestică a sectorului³, în scopul marcării limitei apusene a marelui edificiu menționat, precum și investigării incintei și compartimentărilor sale de vest și nord. Din zona edificiului provine majoritatea monedelor descoperite în campaniile 2011–2012⁴, iar continuarea investigațiilor a scos la iveală alte 85 piese monetare antice⁵ reprezentând, ca și lotul anterior, o perioadă foarte vastă, de la începuturile activității monetare a cetății Istros până la ultimele decenii de circulație monetară în perioada bizantină timpurie (vezi cartarea topografică a descoperirilor monetare la Pl. 2–4). Starea conservării a permis identificarea a 68 exemplare (80% din total). Cele mai multe monede fuseseră afectate de ardere încă din antichitate, la aceasta adăugându-se acțiunea corozioniilor solului cu salinitate ridicată, specific litoralului. Numeroase piese au flanul diminuat în urma arderii și topirii, cu depunerile de zgură sau resturi de metal topit care uneori au înglobat nisip sau alte particule minerale, uneori alcătuind o crustă imposibil de înălțat prin metodele obișnuite de curățare.

CATALOG⁶

PERIOADA PREROMÂNĂ

Istros

Tip „cu roata”

1. AE 1,50 g; 14,9 mm; turnată.
Av. Anepigraf; roată cu patru spîne.

Rv. [ΙΣΤ], în câmp.
Cf. Pick, p. 182, nr. 532–533.

Cf. Poenaru Bordea 2001, p. 15, anii cca 475/450 – cca 350 a.Chr.
2013, S 7, □ vestic, -0,50 m, deasupra mormântului M 14.

¹ Dabica 2010.

² Nubar 1970; 1971; Dabica 2012; 2013a; 2013b; 2014a.

³ Dabica 2014b; 2015; 2016; 2017.

⁴ Până în 2010, zonele investigate furnizaseră un material sărac, cu foarte puține monede înregistrate, acest interval dând, totuși, cea mai spectaculoasă descoperire monetară (*solidus* Theodosius II; Isvoranu, Dabica 2009). Campaniile 2011–2012 au furnizat, însă, circa 36% din

2. AE 0,91 g; 12,1 × 11 mm; turnată.

Aceleași reprezentări, dar flan mai mic.

Cf. Pick, p. 182, nr. 534.

Cf. Poenaru Bordea 2001, p. 15, anii cca 475/450 – cca 350 a.Chr. 2013, S 3b *passim*.

Tip zeu fluvial (seria cu flan mic)

3. AE ↑ 1,02 g; 12 × 10,7 mm; arsă, cu depuneri pe flan.
Av. Anepigraf; capul zeului fluvial Istros, cu barbă și coarne, din față.
Rv. Legendară ilizibilă.
Cf. Pick, p. 167, nr. 468.
Cf. Poenaru Bordea 2001, p. 17, anii cca 360/350 – cca 313/280 a.Chr.
2017, S 15, M 20, din umplutura gropii mormântului.

Tip Apollo (seria cu flan mic)

4. AE ↑ 1,59 g; 12 mm; aversul parțial topit.
Av. Anepigraf; capul lui Apollo, laureat, spre dreapta.
Rv. [Ι]ΣΤΡΙΗ; vultur pe delfin spre stânga.
Cf. Pick, p. 166, nr. 461.
Cf. SNG XI *Stancomb*, nr. 180–184, a doua jumătate a sec. IV – începutul sec. III a.Chr. (ΙΣΤΡΙ).
Cf. Poenaru Bordea 2001, p. 17, serie timpurie, anii cca 313–280 a.Chr.
2013, S 7, □ 3, -0,80 m, deasupra mormântului M 13.

Tip Demetra

5. AE ← 2,98 g; 15,4 × 14 mm; suprafața flanului arsă, parțial topită și distrusă de corozione.
Av. Anepigraf; capul Demetrei cu văl și cunună de Spice, spre dreapta.
Rv. ΙΣΤΡΙ; vultur pe delfin spre stânga; în câmp, sub delfin, monograma .
Cf. Pick, p. 166, nr. 472 (Δ sau A în câmp, sub delfin).
SNG XI *Stancomb*, nr. 202–203, a doua jumătate a sec. III a.Chr.
Talmațchi 2011, p. 709, pl. XXVII, nr. 1–3.
2013, S 6, □ 1, -0,50 m.

Tip Demetra sau Apollo

6. AE ↖ 5,59 g; 21,1 mm; suprafața flanului arsă, parțial topită și distrusă de corozione.
Av. Anepigraf; capul Demetrei cu văl și cunună de Spice (sau al lui Apollo laureat ?) spre dreapta; în câmp dreapta contramarca (ciocchine de struguri ?) aproximativ triunghiulară, în formă de frunză cu vârful în jos, dispusă ↖ față de efigie.
Rv. [ΙΣΤΡΙΗ]; vultur pe delfin spre stânga.
Cf. Talmațchi 2011, p. 709, pl. XXVII, nr. 11 (Demetra).
Cf. First Auctions JMPG - Genève, Auction 1, 1 December 2012, lot 498 (Demetra, cu contramarca neprecizată – ciocchine de struguri (?) sau albină (?)) – de formă apropiată celei de pe exemplarul descris aici), cca 30–100 p.Chr.
www.sixbid.com/browse.html?auction=550&category=12330&lot=570769
Cf. Talmațchi 2017, p. 397, nr. 57; p. 390, fig. 2, nr. 57 (Apollo).
Cf. First Auctions JMPG - Genève, Auction 1, 1 December 2012, lot 499 (Apollo), cca 30–100 p.Chr.
www.sixbid.com/browse.html?auction=550&category=12330&lot=570770
Serie târzie, sec. I a.Chr. – I p.Chr. (?).
2015, S 11 (colțul de SV), -0,40 m.

totalul monedelor descoperite în *Sectorul Sud* de la debutul cercetărilor în 2003, totalizând 49 monede grecești, romane și bizantine, dintre care 36 identificate (Isvoranu, Dabica 2014).

⁵ Monedele se află în colecția Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, inv. T 122.

⁶ Ilustrarea pieselor (Pl. 5–9) s-a făcut în ordinea numerotării din catalog.

PERIOADA IMPERIULUI ROMAN TEMPURIU (27 A.CHR. – 294 P.CHR.)**Antoninus Pius**

7. OR (*dupondius*) ↓ 9,26 g; 25,8×24,2 mm; urme de coroziune pe avers.
 Av. AN[TONIN]VS AVG – PIVS P P [IM]P II; cap radiat spre dreapta.
 Rv. TR POT XIX – COS III; în câmp S – C; Providentia spre stânga, cu o mână întinsă spre glob (stânga jos) și cu sceptru.
 BMC, IV, p. 336, *, Roma, anii 155–156.
 RIC, III, p. 144, nr. 953, Roma, anii 155–156.
 2013, S 7, □ 6, -1,02 m, de deasupra nivelului edificiului.

8. OR (2 *assaria*) ↑ 3,15 g; 20,4 mm; flan parțial topit și distrus de coroziune.
 Av. [AYT KAI A]ΔPI A ANT[Ω – NEINOC CEB]; cap spre dreapta.
 Rv. [IC-TPI], sus în câmp; Marele Zeu (?) călare spre dreapta, ținând *cornucopiae*.
 Istros (Moesia Inferior), nedatată.
 Cf. Pick, p. 171, nr. 485 (cu legenda în exergă).
 Cf. Vărbanov, p. 96, nr. 594 (variantă de legendă).
 Beldianu 2014, p. 115, T1V1.
 2014, S 7, □ 4, -2,40/-1,96 m, din nivelul de pământ brun cafeniu de sub lutul galben în pantă.

Antoninus Pius: Faustina II

9. AE (*sesterius*) ↙ 22,93 g; 31,1×29,2 mm; flan deformat, cu urme de lovitură și (?) arsură.
 Av. [FA]VSTINA – AVG [VSTA]; bust drapat spre dreapta.
 Rv. AVGVSTI – AVG [VSTA]; în câmp S – C; Spes spre stânga, ținând floare și un falld al vesmântului.
 BMC, IV, p. 383, nr. 2200, Roma, gr. IV, nedatată.
 RIC, III, p. 191, nr. 1371, Roma, anii 145–146.
 2014, S 7 (extindere), -1,43/-0,48 m, de deasupra zidului Z 15, al compartimentării vestice, din nivelul de pământ negru.

Commodus

10. OR (3 *assaria*) ↑ 7,01 g; 22,2 mm; pe flan, depuneri organice și metal topit oxidat (crustă).
 Av. [AYT M AYP KOM – ANTONINOC]; bustul împăratului Tânăr, laureat, drapat și cuirusat, spre dreapta.
 Rv. [ICTPIHN]Ω N (sub efigie); vultur pe delfin spre stânga.
 Istros (Moesia Inferior), anii cca 177–180/181.
 Cf. Pick, p. 172, nr. 489 (variantă la legenda reversului).
 Cf. Vărbanov, p. 97, nr. 602 sau 605, nedatată.
 Cf. Beldianu 2014, p. 116, S1T1V2, seria 1, anii 180–181.
 2014, S 7, □ 4, -1,97/-1,50 m, de pe nivelul de pământ galben de sub dărâmătura de olane.

Septimius Severus

11. AR (*denarius*) ↗ 2,18 g; 19,9×17,4 mm.
 Av. SEVERVS – PIVS AVG; cap laureat spre dreapta.
 Rv. P M TR P XV – COS III P P; Africa cu coif din piele de elefant, spre dreapta, ținând (?) fructe în falldul mantiei sau (?) șarpe; la picioare, protomă de leu spre dreapta.
 Cf. BMC, V, p. 262–263, nr. 530 sau 531, Roma, anul 207.
 Cf. RIC, IV, 1, p. 118, nr. 207 sau 207A, Roma, anul 207.
 2014, S 8, □ 2, -2,23/-0,70 m, din nivelul de pământ galben.
12. OR (4 *assaria*) ↙ 10,76 g; 25,9 mm.
 Av. AV KAI – CEVHPOC; cap laureat spre dreapta.

Rv. ΖΠ ΑΡΡ ΓΑΛΛΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ; ΠΡΟΣ IC în exergă, Hygieia ținând șarpe și *patera*, spre stânga, față în față cu Asklepios, care ține toialgul cu șarpele încolăcite⁷.

Nicopolis ad Istrum (Moesia Inferior), guv. L. Aurelius Gallus, anii 202–205⁸.

Pick, –; cf. p. 356, nr. 1256 (unde variantă de revers cu Telesphorus între Hygieia și Asklepios; guv. Pollenius Auspex, anii 194–196).

Vărbanov, –; cf. p. 241, nr. 2743 (unde variantă de revers cu Telesphorus între Hygieia și Asklepios; guv. Cosconius Gentianus, anii 196–198).

2015, S 12, -0,92/-0,22 m, nivel vegetal.

Septimius Severus: Caracalla

13. OR (*assarion*) ↗ 2,46 g; 17,4×16,4 mm; arsă.
 Av. AV K M AV – [. . .]; bustul lui Caracalla Tânăr, laureat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 Rv. ICTP – IHNQN; Dionysos nud spre stânga, ținând *thyrsos* (cu *taenia*) și *kantharos*, din care toarnă vin panterei (spre stânga, cu capul întors).
 Istros (Moesia Inferior), anii 198–209/211.
 Cf. Pick, p. 175, nr. 507 (variantă la legenda aversului).
 Cf. Vărbanov, p. 102, nr. 638 (cu descrierea „with thyrsos, surmounted by eagle”).
 Petac, Sandor 2007, p. 128, nr. 5–6.
 Beldianu 2014, p. 142, S2T3, seria 2, anii c. 204–210.
 2015, S 11 (coț NE), -0,78 m, nivel pământ galben.

Istros – emisiune pseudoautonomă, perioada Antoninilor sau începutul dinastiei Severilor?

14. OR (*assarion*) ↓ 2,64 g; 19,3 mm; fragmentară; arsă, suprafața reversului parțial topită.
 Av. Anepigraf; Apollo nud șezând pe *omphalos* spre stânga, ținând ramură și sprijinind mâna stângă de liră.
 Rv. IC – PI; Dionysos spre stânga, ținând *thyrsos* și *kantharos*; în stânga jos, panteră.
 Cf. SNG IX, BM, pl. IX, nr. 264, sec. I a.Chr.
 Cf. Beldianu 2014, p. 109, T1V1 sau T1V2, nota 268, grupa A, anii 138–161.
 2014, S 6, □ 2, -0,50/-0,35 m, nivel vegetal.

15. OR (*assarion*) ↓ 1,63 g; 17,8 mm; stare foarte proastă de conservare; flan subțiat și perforat, diminuat de acțiunea arderii și topirii suprafetei.
 Tip *Apollo pe omphalos / Dionysos*. Reprezentări foarte greu lizibile.
 2010, S 1c, □ 2, -0,28 m, lângă profilul vestic⁹.

Elagabal

16. AR (*denarius*) ↙ 1,87 g; 19,6 mm; arsă, depunerile pe flan.
 Av. IMP ANTONINVS AVG; bust laureat și drapat spre dreapta.
 Rv. FIDES M[I]LITVM; Fides spre stânga, capul întors, ținând standard și *vexillum*.
 BMC, V, p. 550, nr. 135, Roma, anii 219–220.
 RIC, IV, 2, p. 33, nr. 73, Roma, nedatată.
 2017, S 15, □ 1, -1,02 m, din nivelul de pământ galben.
17. AE (*assarion*) ↗ 2,29 g; 16,8 mm; fragmentară, arsă.
 Av. [AVT K] M AVP – [. . .]C; cap laureat spre dreapta.
 Rv. [MA]PKIA[ΝΟΠΟΛΙ]; ΤΩΝ în exergă; leu spre dreapta.
 Marcianopolis (Moesia Inferior), nedatată.
 Cf. Pick, p. 268, nr. 914 (ANTONEINOC, cu NE în ligatură).
 Cf. Vărbanov, p. 154, nr. 1412 sau 1413.
 2013, S 6, □ 3, -0,97 m, din nivelul de dărâmătura cu mortar.

⁷ Pentru tipul de revers cu Hygieia și Asklepios, cf. Pick, p. 449, nr. 1758, pl. XVII.7 (Nicopolis ad Istrum: Macrinus, 4 assaria), respectiv Beldianu 2014, p. 147, S3T8 (Istros: Caracalla, 4 assaria).

⁸ Conform listei guvernatorilor Moesiei Inferior prezentată în Suceveanu 2000, p. 91.

⁹ Moneda provine din săpăturile anterioare identificării marelui edificiu. Aceasta nu a fost inclusă în lotul anterior publicat (Isvoranu, Dabica 2014), dar am adăugat-o prezentului lot.

- 18. AE (assarion) $\geq 1,56$ g; $16,5 \times 15,5$ mm; arsă, porțiuni topite pe avers.**
Av. Legendă ilizibilă; cap laureat spre dreapta.
Rv. ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΙΤΩΝ; Telesphorus frontal, purtând pelerină cu glugă.
Marcianopolis (Moesia Inferior), nedatată.
Cf. Pick, p. 268, nr. 910 (ΑΝΤΩΝΙΝΟC, cu ΩN în ligatură).
Cf. Vărbanov, p. 155, nr. 1421 (ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC).
2015, S 10, -1,91/-0,83 m, de pe nivelul străzii.

Severus Alexander

- 19. AE („miez” denarius subaerat) $\leq 2,11$ g; $20 \times 18,7$ mm; arsă, flan subțiat, cu relieful aplatizat prin topire.**
Av. [IMP C M AV]R SEV A[LEXAND AVG]; bust laureat și drapat spre dreapta.
Rv. [P M TR P . . .] COS P P; Salus pe tron spre stânga, hrănind din *patera* șarpele încolăcit pe altar.

Cf. RIC, IV, 2, p. 72–74, [Roma], anii 222–224.
2013, S 6, □ 2, -0,56 m.

- 20. AE („miez” denarius subaerat) $\leq 2,10$ g; 19 mm; arsă.**
Av. IMP SEV ALE – XAND AVG; cap laureat spre dreapta.
Rv. P M TR P V – III – C – OS III P P; Marte în mișcare spre stânga, ținând ramură, suliță și scut.
BMC, VI, p. 173, nr. 603, Roma, emisiunea 10, anul 229.
RIC, IV, 2, p. 77, nr. 92, [Roma], anul 229.
2016, S 14, □ 8, -0,60 m, nivelul de pământ gri-cenușiu.

- 21. AE (5 assaria) $\downarrow 9,66$ g; 28,2 mm; arsă, mici porțiuni topite.**
Av. AVT K M AVP CEB – ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC; bust laureat, drapat și cuiratas spre dreapta.
Rv. IC – TP – IH; în exergă ΝΩΝ; E în câmp, sub cal; Marele Zeu (?) cu *kalathos* călare spre dreapta; calul are un picior din față ridicat deasupra unui altar; în spate coloană cu pasăre.
Istros (Moesia Inferior), nedatată.
Cf. Pick, p. 177, nr. 516 (variantă la legenda aversului și la distribuirea legendei reversului).
Cf. Vărbanov, p. 105–106, nr. 666 (variantă la legenda aversului și la distribuirea legendei reversului).
Beldianu 2014, p. 156, T1V1.
2014, S 6, □ 1, -0,56/-0,28 m, -nivel vegetal.

- 22. AE (4 assaria) $\geq 11,88$ g; $27,2 \times 25,9$ mm; arsă, porțiuni topite.**
Av. AV [T K] M [AV]PH CEBH – ΑΛΕ[ΖΑ]ΝΔΡ[Ο]C; cap laureat spre dreapta.
Rv. ICTP[I] – [H] – ΝΩΝ; în câmp stânga Δ; Apollo cu veșmânt lung spre stânga, ținând *plektron* și sprijinind lira pe o coloană; la stânga altar cu flacără.
Istros (Moesia Inferior), nedatată.
Pick, p. 177, nr. 519.
Vărbanov, p. 105, nr. 661.
2015, S 12, -1,42/-1,38 m, nivel vegetal.

Imitație turnată

- 23. AE (5 assaria) $\leq 10,77$ g; $28,1 \times 26,4$ mm; flan ars, cu relieful aplatizat, greu lizibil.**
Av. [AVT K M] AVP CEB – ΑΛ[ΕΣΑΝΔΡΟ]C; bust laureat, drapat și cuiratas spre dreapta.
Rv. [I] – CTP – [I – H]ΝΩΝ; E în câmp dreapta; Tyche spre stânga, ținând cărmă și *cornucopiae*.
Cf. Ruzicka, *Inedita*, p. 109, nr. 518 b.
Cf. Vărbanov, p. 106, nr. 669.
Cf. Beldianu 2014, p. 157, T3V2.
2015, S 10, -1,70/-1,00 m, deasupra nivelului străzii.

Maximinus I

- 24. AR (denarius) $\uparrow 1,17$ g; $19,2 \times 17$ mm; arsă; flan subțiat, cu depunerii (zgură ?) de culoare neagră.**

- Av. IMP MAXIM[INVS PIVS AVG]; bust laureat, drapat (și cuiratas ?) spre dreapta.
Rv. VICTO – [RI – A AVG]; Victoria spre stânga, ținând cunună și ramură.
Cf. RIC, IV, 2, p. 141, nr. 16, Roma, gr. I, martie 235 – ianuarie 236.
2013, S 3b, *passim* (recuperată din pământul excavat în 2011–2012).

- 25. AE („miez” denarius subaerat) $\leq 2,11$ g; $20 \times 18,7$ mm; arsă; pe avers, porțiuni topite; pe revers sunt încă vizibile urme ale stratului de argint.**
Av. MAXI[MINVS PIVS AVG GE]RM; bust laureat, [drapat și cuiratas] spre dreapta.
Rv. SA[LVS AVG]V[STI]; Salus pe tron spre stânga, hrănind din *patera* șarpele încolăcit pe altar.
Cf. RIC, IV, 2, p. 142, nr. 21, Roma, gr. II, ianuarie 236 – martie/aprilie 238.
2013, S 7, □ 2, -0,75 m.

Emitent neprecizat

- 26. AR (denarius subaerat) $\leftarrow 2,56$ g; $21 \times 19,2$ mm; fragmentară, arsă, corodată, cu depunerii pe flan.**
Av. Legendă ilizibilă; bust de împărat (drapat și cuiratas ?) spre dreapta.
Rv. [? S]ALVS [. . .]; Salus (?) în picioare spre stânga.
Prima jumătate a secolului III (?).
2014, S 7, □ 3, -1,80/-1,40 m, din colțul de SE al S 7, nivel pământ galben de sub nivelul de dărâmătură cu mortar (al zidului nordic Z 13 al edificiului).

Gordian III

- 27. AE („miez” antoninian subaerat) $\geq 3,80$ g; $22,5 \times 20,5$ mm; arsă, flan parțial topit.**
Av. IMP [GORDIANVS] PIVS FEL AVG; bust radiat, drapat și cuiratas spre dreapta.
Rv. [I]OVI – S – TATOR[I]; Jupiter frontal, capul spre dreapta, ținând sceptru lung și fulger.
RIC, IV, 3, p. 25, nr. 84, Roma, emisiunea 4, anii 241–243.
2013, S 7, □ 2, -1,20 m, din secționarea suprafetei S 7, de deasupra zidului edificiului.

- 28. AE (5 assaria) $\uparrow 11,84$ g; $27,3 \times 26,1$ mm; arsă, mici depunerii de zgură, porțiuni topite și corodate.**
Av. [AVT K] M ANTO – ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ; bust laureat, drapat și cuiratas spre dreapta.
Rv. [IC – TPI]; [H]ΝΩΝ în exergă; E în câmp stânga; Marele Zeu (?) cu *kalathos* călare spre dreapta; calul are un picior din față ridicat deasupra unui altar; în spate coloană cu pasăre.
Istros (Moesia Inferior), nedatată.
Ruzicka, *Inedita*, p. 109, nr. 520 z.
Cf. Vărbanov, p. 107, nr. 679.
Cf. Beldianu 2014, p. 162, T1V3.
2017, S 15, □ 2, -1,09 m, nivel pământ galben la est de zidul edificiului, la limita cu zidul.

- 29. OR (4 assaria) $\leftarrow 12,03$ g; $26,3 \times 25,2$ mm; arsă, avers cu mici zone topite.**
Av. AVT K M ANTO – Ν ΓΟΡΔΙΑΝΟC; bust laureat, drapat (și cuiratas?) spre dreapta.
Rv. [ΜΗΤΡΟ ΠΟΝΤ] – OV TOMEΩC; Δ în câmp dreapta; Asklepios frontal, ținând toaiagul pe care este încolăcit șarpele.
Tomis (Moesia Inferior), nedatată.
Cf. Regling, p. 873, nr. 3439.
Cf. Vărbanov, p. 437, nr. 5545.
2016, S 15, □ 5, -0,74 m, nivel vegetal.

Gallienus

- 30. Billon (antoninian) $\geq 2,05$ g; $21,2$ mm; fragmentară, depunerii pe flan.**
Av. [GA]LL[I]ENVS AVG]; cap radiat spre dreapta.
Rv. A[BVNDANT]IA AVG; [B] în câmp stânga (?); Abundantia spre dreapta, golind *cornucopiae*.

Cf. RIC, V, 1, p. 144, nr. 157, Roma, nedatată.
 Cf. Giard, *Vènera*, p. 42, nr. 1218–1400 sau 1402–1421, Roma, seria 5, anul 266.
 Cf. Göbl, tab. 16, nr. 573 sau 574; p. 90–92, Roma (9/1), anii cca 265–266. 2013, S 6, □ 1, -0,40 m.

- 31.** Billon (antoninian) \downarrow 1,95 g; $19,8 \times 17,4$ mm; arsă, margine fragmentară.
 Av. [G]ALLIE[NV]S A[VG]; cap radiat spre dreapta.
 Rv. [VIRTV] – S AVG; soldat spre stânga, ținând suliță și scut.
 Monetărie neprecizată, anii 260 – 268.
 2016, S 15, □ 7, -1,02 m, nivel pământ galben.

Claudius II

- 32.** Billon (antoninian) \nwarrow 1,19 g; $18,3 \times 17,2$ mm; baterie descentrată.
 Av. IMP C CLAVD[IV]S AVG; cap radiat spre dreapta.
 Rv. [IOV]I [VI] – C – TORI; Jupiter spre dreapta, ținând fulger și sceptru.
 RIC, V, 1, p. 215, nr. 54 K, Roma, nedatată.
 Giard, *Vènera*, p. 87, nr. 7419–7430, Roma, emisiunea 2, sfârșitul anului 268 – începutul anului 269.
 2014, S 7 (extindere vest), -1,00/-0,30 m, nivel vegetal.
- 33.** Billon (antoninian) \downarrow 1,70 g; 17,9 mm; flan fragmentar (parțial topit); depunere masivă de metal topit / zgură.
 Av. [IMP CLAV]DIVS A[VG]; cap (sau bust) radiat spre dreapta.
 Rv. LAE[TITIA] [A]VG; II în câmp dreapta; Laetitia spre stânga, ținând cunună și cornucopiae.
 Cf. RIC, V, 1, p. 226, nr. 181, Siscia, nedatată (cu I în câmp dreapta sau II în exergă).
 2017, S 15, □ 1, -1,04 m, nivel pământ galben (la sud de pietrele de pavaj).

- 34.** Billon (antoninian) \nearrow 2,12 g; $19,7 \times 18,3$ mm; arsă; depunere masivă de metal topit / zgură.
 Av. [I]IMP C CLAV[DIVS AVG]; cap radiat spre dreapta.
 Rv. [. . .]TAS AVG; zeitate feminină (Aequitas sau Felicitas) cu cornucopiae, spre stânga.
 Monetărie neprecizată, anii 268–270.
 2017, S 15 *passim* (curățare profil sud al fostei secțiuni S 6).

Aurelian

- 35.** Billon (aurelianian) \downarrow 4,17 g; $22,8 \times 21,5$ mm; arsă; depunere masivă de metal topit / zgură.
 Av. IMP C AVRELIA[N]VS [AVG]; bust radiat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 Rv. RESTIT[VT OR] – B[IS]; * în câmp central; KAA în exergă; personaj feminin spre dreapta, oferind cununa împăratului (cu sceptru, spre stânga).
 RIC, V, 1, p. 297, nr. 288, Serdica, nedatată.
 Estiot, *Vènera*, p. 244, nr. 9988–9991, Serdica, emisiunea 8, noiembrie 274 – septembrie 275.
 2016, S 14, □ 3, -1,60 m, nivel pământ galben.

- 36.** Billon (antoninian sau aurelianian) \downarrow 2,41 g; 21,5 mm; fragmentară, arsă, porțiuni topite și corodate.
 Av. IMP [C ? AVRELIAN]VS AVG; bust radiat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 Rv. [OR]IE – [N] – S AV[G]; Sol spre stânga, ținând glob și o mână ridicată, [. .].
 Cf. Estiot, *Vènera*, monetărie neprecizată, cca toamna anului 273 – primăvara anului 275.
 2013, S 6, □ 2, -0,86 m, de pe nivelul de dărâmătură al edificiului.

- 37.** Billon (antoninian sau aurelianian) 3,28 g; $23,4 \times 21,4$ mm; arsă, flan acoperit cu o crustă.
 Av. [. . .]LIANVS AVG; bust radiat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 Rv. Ilizibil.

Monetărie neprecizată, anii 270–275.
 2015, S 14, □ 2, -0,52 m, nivel vegetal.

Aurelian (Vabalathus)

- 38.** Billon (antoninian) \downarrow 2,91 g; $21 \times 19,8$ mm; arsă.
 Av. VABALATHVS V C R IM D R; bust laureat și diademat, drapat și cuirusat, spre dreapta.
 Rv. IMP C AVRE[LIA]NVS AVG; S în exergă; bust radiat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 RIC, V, 1, p. 308, nr. 381, pl. IX, nr. 130–131, Antiochia, nedatată.
 Cf. Estiot, *Vènera*, p. 262, nr. 10809, Antiochia, emisiunea 1, noiembrie 270 – martie 272.
 2016, S 15 (sud), □ 7, -1,13 m, la intersecțarea martorilor din S 3a, S 3b și S 7.

Tacitus

- 39.** Billon (aurelianian) \nwarrow 3,99 g; 23×21 mm.
 Av. IMP C M CL TACITVS AVG; bust radiat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 Rv. CLEM – ENTIA TEMP; XIIIZ în exergă; Marte spre stânga, ținând ramură, suliță și scut.
 RIC, V, 1, p. 334, nr. 83 C, Roma, nedatată.
 Estiot, *Vènera*, p. 46, nr. 225–249, Roma, emisiunea 2, nedatată.
 2016, S 14, □ 4, -1,47 m, nivel pământ galben, la limita cu martorul.

Probus

- 40.** Billon (aurelianian) 3,61 g; $25,4 \times 22,5$ mm; arsă, corodată, flan deformat, depunerile masive pe avers.
 Av. Ilizibil.
 Rv. [A]DVENTVS PR[OBI AVG]; [R]*Z în exergă; templu hexastyl, în centru cu statuia Romei pe tron, ținând Victoria și sceptrul.
 Cf. RIC, V, 2, p. 35–36, nr. 160–166, Roma, nedatată.
 Pink, NZ, p. 56, Roma, emisiunea 3, anul 278.
 2017, S 16, -1,45 m, nivel pământ galben (martorul S 3b / S 5, spre sud).

- 41.** Billon (aurelianian) \downarrow 2,28 g; $23,4 \times 19,2$ mm.
 Av. [IMP PR]O – BVS AVG; bust consular radiat spre stânga, purtând *scipio*.
 Rv. ROMAE – AETER; R \heartsuit E în exergă; templu hexastyl, în centru cu statuia Romei pe tron, ținând Victoria și sceptrul.
 RIC, V, 2, p. 37, nr. 185 H, Roma, nedatată.
 Pink, NZ, p. 56–57, Roma, emisiunea 4, anul 279.
 Estiot, TM 5, p. 96, nr. 947, Roma, emisiunea 4, anul 279.
 2017, S 16, -1,47 m, nivel vegetal, între S 3b și S 5 spre sud.

- 42.** Billon (aurelianian) \nearrow 2,62 g; 23,8 mm; fragmentară (diminuată prin topire), cu depunerile de metal topit; parțial corodată.
 Av. [. . .]VS AVG; bust radiat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 Rv. CLE[MENTIA TEMP]; * în câmp central; KAA în exergă; împăratul cu *scipio* spre dreapta, primind globul de la Jupiter (spre stânga), care ține sceptrul.
 Cf. RIC, V, 2, p. 109, nr. 838 var., Serdica, nedatată.
 Cf. Pink, NZ, p. 45, Serdica, emisiunea 2, anul 277.
 2017, S 15, -1,06 m, nivel dărâmătură mortar, la marginea din est a zidului.

- 43.** Billon (aurelianian) \nearrow 2,81 g; $21,6 \times 19,2$ mm; arsă, porțiuni topite.
 Av. IMP C M AVR PROBVS P F AVG; bust radiat, drapat și cuirusat spre dreapta.
 Rv. CLEMENTIA TE[MP]; A* în câmp central; XXI în exergă; împăratul cu sceptru spre dreapta, primind Victoria de la Jupiter (spre stânga), care ține sceptrul.
 RIC, V, 2, p. 120, nr. 922, Antiochia, nedatată.
 Pink, NZ, p. 40, Antiochia, emisiunea 2, anul 280.
 2015, S 14, □ 7, -0,81 m, nivel dărâmătură.

Maximian Herculius

- 44.** Billon (aurelianian) ↓ 1,75 g; 19,8×18,6 mm; arsă.
Av. IMP C M A MAXIMIANVS AVG; bust radiat și cuirasat spre dreapta.
Rv. CONCORDIA MI – LITVM·; în câmp central Δ; în exergă XXI·; împăratul cu parazonium sau sceptru spre dreapta, primind Victoria pe glob de la Jupiter (spre stânga), care ține sceptru.
RIC, V, 2, p. 289, nr. 595 F, Heraclea, anii 292–295.
2013, S 6, □ 2, -0,45 m.
- 45.** Billon (aurelianian) ↓ 2,49 g; 22,5 mm; arsă, porțiuni topite și corodate.
Av. IMP C [M A MAXI]MIANVS P F AVG; ca mai sus.
Rv. CONCORD[IA MI] – LITVM; în câmp central Γ; în exergă [XXI]; ca mai sus.
Monetărie orientală neprecizată, anii cca 292–295.
2016, *passim*, (recuperată din săpături anterioare (2009–2010), S 3b – capăt sudic, la aleie).
- 46.** Billon (aurelianian) ↓ 1,55 g; 20,8 mm; fragmentară (c. ¼ monedă), arsă, corodată, depuneri pe flan.
Av. IMP C M A [. . .]; ca mai sus.
Rv. Legendă ilizibilă; același tip.
Monetărie orientală neprecizată, anii cca 292–295.
2016, S 14, □ 3, -1,47 m, nivel pământ galben.

PERIOADA IMPERIULUI ROMAN TÂRZIU (294–498 P.CHR.)**Anii 294–307***Heraclea*Diocletian

- 47.** Fracțiune radiată ↑ 2,56 g; 21 mm.
Tip *Concordia Militum*; HA în câmp central.
RIC, VI, p. 531, nr. 13, gr. I, emisiunea 2, anii 295–296, sau p. 532, nr. 21, emisiunea 5, anii 297–298.
2016, S 14, □ 3, -1,41 m, nivel pământ galben.

Maximian Herculius

- 48.** Fracțiune radiată ↖ 2,55 g; 22,3×20,3 mm.
Tip *Concordia Militum*; HT în câmp central.
RIC, VI, p. 531, nr. 14, gr. I, emisiunea 2, anii 295–296, sau p. 532, nr. 22, emisiunea 5, anii 297–298.
2015, S 12, -1,30/-0,40 m, nivel pământ galben.
- 49.** Fracțiune radiată ↘ 3,17 g; 21,2×19,9 mm.
Același tip; HE în câmp central.
2015, S 14, □ 5, -0,28 m, nivel vegetal.

Galerius Maximian Caesar

- 50.** Fracțiune radiată ↑ 2,12 g; 22,6×14,8 mm.
Tip *Concordia Militum*; HD în câmp central.
RIC, VI, p. 531, nr. 16, gr. I, emisiunea 2, anii 295–296.
2014, S 7, -1,05/-0,45 m, nivel vegetal, din demontarea martorului (de pe nivelul de dale mari din piatră).

Cyzic

- 51.** Fracțiune radiată ↑ 2,72 g; 22,2×19,2 mm.
Tip *Concordia Militum*; KA în câmp central.
RIC, VI, p. 581, nr. 16 b, gr. I, emisiunea 3, anii 295–299.
2014, S 6, □ 2, -0,65/-0,48 m, nivel pământ galben.

Monetărie neprecizatăMaximian Herculius

- 52.** *Follis* ↓ 6,94 g; 27,4 mm; arsă, fragmentară (flan parțial topit).
Tip *Genio Populi Romanī*, anii 294–307.
2014, S 7, □ 3, -2,50/-2,04 m, de pe nivelul de dărâmătură al zidului nordic Z 13 al edificiului (zidul demantelat în pantă).

Anii 307–313*Siscia*Maximinus II Daza

- 53.** *Follis* ↓ 5,24 g; 23,3×22 mm; arsă, porțiuni topite.
Tip *Genio Augusti*; ♂ în câmp stânga; ♀ în câmp dreapta; SIS în exergă.
RIC, VI, p. 480, nr. 207 c, gr. III, emisiunea 2, anii cca 310 – după luna mai 311.
2013, S 7, □ 1, -0,70 m, deasupra mormântului din □ 1.

*Cyzic*Galerius Maximian

- 54.** *Follis* ↗ 5,62 g; 26,2×25,2 mm; reversul afectat de ardere, cu depuneri.
Tip *Genio Imperatoris*; MKA în exergă.
RIC, VI, p. 585, nr. 35, gr. III, emisiunea 4, anul cca 308.
2016, S 15, □ 1, -0,49 m, nivel vegetal.

AntiochiaMaximinus II Daza

- 55.** *Follis* ↑ 3,04 g; 21×19,2 mm; arsă, mici porțiuni topite.
Tip *Herculi Victorii*; ♂ în câmp stânga; AN[T*].
RIC, VI, p. 644, nr. 170 b, gr. VI, emisiunea 4, anul 313.
2013, S 7, □ 2, -0,60 m, din nivelul de pământ depus din săpăturile Nubar.

Anii 330–336*Cyzic*Constantin I

- 56.** AE ↗ 1,86 g; 17,9 mm.
Tip *Gloria Exercitus* (2 st.); SMKA în exergă.
LRBC, I, nr. 1221, perioada II, anii 330–335.
RIC, VII, p. 655, nr. 78, anii 331, 333–334.
2015, S 14, □ 3, -0,30 m, nivel vegetal.

Anii 341–348Monetărie neprecizatăConstans

- 57.** AE ↓ 1,37 g; 15,5×14,5 mm; arsă.
Tip VOT / XX / MVLT / XXX, monetărie orientală.
2015, S 14, □ 9, -0,25 m, nivel vegetal.

Anii 348–354Monetărie neprecizatăConstantius II

- 58.** AE 3 ↗ 1,39 g; 17,2 mm; arsă, flan parțial topit.
Tip *Fel Temp Reparatio* (călăreț căzând), anii 351–354.
2013, S 6, □ 2, -0,67 m.

Anii 364–378Monetărie neprecizatăValens

- 59.** AE 3 ↑ 1,34 g; 19×16,8 mm; arsă, flan subțiat, margini diminuate.
Tip *Gloria Romanorum* (8), anii 364–375/378.
2017, S 16, -0,62 m, nivel gri-cenușiu (martor S 3b / S 3c).

Neprecizat

- 60.** AE 3 ↑ 1,93 g; 14 mm; bătută pe pastilă mai mică; arsă.
Ca mai sus.
2016, S 15, □ 4, -0,62 m, nivel gri-cenușiu (lângă profilul vest).

Anii 378–383
Constantinopol

Theodosius I

- 61.** AE 3 ↑ 2,09 g; 18,5 × 17,5 mm; arsă, depunerile de zgură.
Tip *Concordia Auggg* (Constantinopolis); O în câmp stânga; CONSA
în exergă.
RIC, IX, p. 228, nr. 57 d2, perioada IV, 9 august 378–25 august 383.
LRBC, II, nr. 2128, perioada II, anii 378–383.
2017, S 16, -0,50 m, -nivel gri-cenușiu (martor S 5 / S 3b jumătatea
sudică).

*Monetărie neprecizată*Theodosius I

- 62.** AE 4 ↑ 0,98 g; 13,1 × 11,7 mm; arsă, depunere de zgură pe revers.
Tip VOT / X / MVLT / XX, anul 383.
2017, S 16, -0,45 m, nivel vegetal (martor S 3b / S 5) .

PERIOADA IMPERIULUI BIZANTIN TIMPURIU (SECOALELE VI–VII P.CHR.)Iustinian I

Constantinopol
Anii 550–565

- 63.** AE ↓ 16,98 g; 33,7 × 32,4 mm; arsă.
M = 40 nummia; CON; Δ; anul XXXII = 558/559.
Cf. DOW, I, p. 94, nr. 56 (nu cunoaște piese bătute în officina Δ).
MIBE, p. 130, nr. 95 a, anul 32 = 558/559.
2017, S 16, -0,27 m, nivel vegetal (martor S 4 / S 5, jumătatea sudică).

Antiochia
Anii 527–538

- 64.** AE ↗ 4,67 g; 24,9 × 22,4 mm; arsă, suprafața aversului topită în cea
mai mare parte.
K = 20 nummia; T – H / € – Υ / O / P; B.
DOW, I, p. 139, nr. 211 b, anii 533–537.
MIBE, p. 144, nr. 134 b, anii 529–531.
2013, S 6, □ 3, -0,37 m.

Iustin II și Sofia

Constantinopol
Anii 570–578

- 65.** AE ↗ 6,92 g; 25,7 × 22 mm; arsă, porturi topite; surfrapăță (rebătută
av. / rv. și rv. / av. pe un *hemifollis* anterior).
K = 20 nummia; [CON]; Γ; anul (?)Q/I = 571/572.
Cf. DOW, I, p. 215, nr. 50.
2013, S 6, □ 1, -0,58 m, nivel pământ galben.

Anii 565–578

- 66.** AE ↗ 6,80 g; 24,9 × 22,2 mm; arsă, corodată; depunerile pe flan.
K = 20 nummia; [CON]; B; (?).
2017, S 16, -0,51 m, nivel gri-cenușiu (martor S 4 / S 5 jumătatea
nordică).

Mauricius

Constantinopol
Anii 582–602

- 67.** AE ↗ 4,61 g; 27 mm; arsă, depunerile pe flan; bătută peste o monedă
de flan mai mare, diminuat intenționat prin trei tăieri.
K = 20 nummia; [CON]; Δ (?); anul IIQ = 589/590.
Cf. DOW, I, p. 313, nr. 53 e.
2017, S 3b, *passim* (caseta M 24).

Nicomedie
Anii 582–602

- 68.** AE ↓ 2,16 g; 17,9 × 14,9 mm; arsă, margine fragmentară, porturi
topite.
I = 10 nummia; NIKO; * – *.
DOW, I, p. 329, nr. 117.
2013, *passim*, recuperată din pământul excavat în 2011–2012 din S 3b).

Monede neprecizate

- 69.** AE 1,48 g; 12,2 mm; perioada preromană; -2013, S 7, □ 1, -0,58 m.
70. AE 2,23 g; 13,5 mm; perioada preromană; -2014, S 7, □ 3, -2,68/-2,18
m.
71. AR 1,11 g; 17,7 mm; denar, sec. I–III; 2013, S 7, □ 3, -1,30 m.
72. AE 2,35 g; 19,2 mm; monedă provincială, sec. III ?; 2014, S 8, □ 1, -
1,86/-0,36 m.
73. AE 1,82 g; 15,3 mm; monedă provincială, sec. III ?; 2017, S 3b, *passim*
(caseta M 24).
74. AE 2,83 g; 23,5 mm; sec. III ?; 2013, S 7, □ 5, -0,53 m.
75. AE 2,81 g; 22,2 mm; sec. III ?; 2015, S 11, -0,65 m.
76. AE 2,83 g; 23,5 mm; sec. III ?; 2013, S 7, □ 5, -0,53 m.
77. AE 3,25 g; 24,7 mm; perioada Tetrarhiei ?; 2017, S 15, □ 5, -1,14 m.
78. AE 2,18 g; 16,2 mm; sec. IV; 2015, S 11, desființare martor utilitate, -
0,78 m.
79. AE 0,89 g; 11,3 mm; sec. V ?; 2015, S 14, □ 1, -0,58 m.
80. AE 3,86 g; 22,6 mm; 2013, S 6, □ 1, -1,00 m.
81. AE 24,7 mm; 2015, S 14, □ 8, -0,55 m.
82. AE 23 mm; 2015, nivel pământ brun-cafeniu, -1,40 m.
83. AE 23 mm; 2017, S 15 *passim* (din profilul sudic al fostei secțiuni S 6).
84. AE 20,8 mm; 2013, S 7, □ 5, -1,95 m.
85. AE c. 19 mm; 2013, S 6, □ 3, -1,14 m.

Structura lotului confirmă, în cea mai mare parte, observațiile anterioare¹⁰ privind prezența monedei într-o zonă probabil intens locuită din Histria romană, între a doua jumătate a secolului II p.Chr. și sfârșitul Tetrarhiei, după care restrângerea incintei fortificate și, implicit, a suprafeței urbane în perioada Imperiului târziu lăsa zona fostului edificiu monumental în partea *extra muros*, pentru a fi suprapusă de două niveluri de necropolă.

Din perioada preromană datează șase monede din metal comun (nr. 1–6), toate emisiuni istriene, față de lotul precedent acum fiind reprezentat și intervalul cca 475/450 – cca 350 a.Chr.¹¹ prin două monede turnate aparținând tipului „cu roata”, la care se adaugă alte trei bătute în perioada elenistică (două piese mici de tip zeu fluvial și Apollo și un exemplar de tip Demetra) și o monedă dintr-o emisiune târzie, a cărei stare precară de conservare nu ne-a permis identificarea precisă a efigiei

¹⁰ Isvoranu, Dabîca 2014, p. 164–166. Pentru o imagine generală, a se vedea mai jos Anexa cuprinzând lista completă a monedelor (identificate) descoperite la Histria – Sectorul Sud, în care exemplarele

din campaniile 2013–2017 sunt indicate prin numerele de catalog, cu aldină.

¹¹ Poenaru Bordea 2001, p. 15.

aversului. Aceasta din urmă (nr. 6), datând din secolul I a.Chr. sau chiar mai târziu (?), poartă pe avers o contramarcă ce pare a reprezenta un ciocchine de struguri, realizată cu un poanson de formă neatestată până în prezent la monedele istriene din perioada autonomiei.

Perioada Imperiului roman timpuriu este cel mai bine reprezentată, de la nivelul cronologic al dinastiei Antoninilor până la reforma lui Diocletian și Maximian din anul 294 p.Chr. fiind identificate 40 de monede (58,82% din totalul monedelor precizate; nr. 7–46), dintre care 27 imperiale și 13 provinciale. Ca valori nominale, monedele imperiale sunt reprezentate de șapte denarii, 18 antoninieni, un *sestertius* și un *dupondius*. Dintre denarii, doar trei (nr. 11, 16 și 24) păstrează aspectul de piese din argint, restul fiind monede subaerate din care s-a mai păstrat doar „miezul” din metal comun. Tot *fourré* este și antoninianul timpuriu de la Gordian III (nr. 27), toti ceilalți (peste jumătate posteriori reformei lui Aurelian) fiind confectionați din billon. Între monedele provinciale predomină cele de 1 *assarion* (cinci ex.), în proporție egală apar piesele de 5 și 4 *assaria* (câte trei ex.), iar cel mai slab ilustrate sunt cele de 3 și 2 *assaria* (câte un ex.). Acestea reprezintă atelierele de la Istros (nouă ex. = 69,23%, între care o imitație turnată: nr. 23), Tomis, Marcianopolis (două ex.) și Nicopolis ad Istrum. Ca succesiune cronologică, perioada dinastiei Antoninilor este reprezentată de patru monede, cea a Severilor de 13 piese, intervalul Maximin I – Gordian III de cinci exemplare, iar perioada de la Gallienus (post 260) până la reforma din anul 294 p.Chr. de 17 monede.

Secvența oferită de grupul din epoca Principatului relevă o activitate intensă în această zonă a orașului în prima jumătate a secolului al III-lea, o pauză în alimentarea cu monedă curentă în intervalul Filip Arabul – Valerian I și o revenire a circulației monetare de la nivelul domniei lui Gallienus (post 260), cu un vîrf al intrărilor de monedă înregistrat pentru domnia lui Probus. În ceea ce privește monedele provinciale, se constată o prezență constantă în circulație, începând din cea de-a doua jumătate a secolului al II-lea, a emisiunilor atelierului local, de la care erau cunoscute până acum în această zonă a sitului trei monede: un exemplar din anii 177–180/181 descoperit în 2012¹², la care se adaugă piesele de la Antoninus Pius și Commodus descrise mai sus (nr. 8 și 10, din păcate în stare precară de conservare), respectivele tipuri fiind considerate, în trecut, rarități. Este înregistrat un al doilea *assarion* de tip Dionysos emis pentru Caracalla în anii domniei comune cu Septimius Severus (nr. 13), apariție rară în Dobrogea, adăugat acum celui cu revers similar datat după 209/211 p.Chr., din descoperirile

anterioare¹³. Tot pentru domnia lui Septimius Severus, o mențiune specială se cuvine monedei de 4 *assaria* de la Nicopolis ad Istrum (nr. 12), bine conservată, cu un tip de revers rar întâlnit, necunoscut principalelor catalogage de referință pentru anii guvernării Moesiei Inferior de către L. Aurelius Gallus (202–205). O importanță deosebită prezintă și moneda pseudoautonomă de tip *Apollo pe omphalos / Dionysos* (nr. 14), a cărei legendă de forma IC – TI, (cu punct în centrul literei C, prezent și la una din primele emisiuni istriene pentru Caracalla) ar putea sugera o datare mai târzie pentru acest tip atribuit epocii Antoninilor¹⁴. Denarii, în majoritate *subaerati*, sunt reprezentați pentru intervalul cronologic dintre anul 200 și domnia lui Maximin I, atestat în lotul campaniilor 2013–2017 de două piese (nr. 24–25), foarte deteriorate de ardere, iar ca o confirmare a rarității antoninienilor lui Gordian III la Histria, *Sectorul Sud* a dat, în 2013, singurul exemplar descoperit până acum în acest sit (nr. 27). În sfârșit, din perioada în care antoninienii post 260 dominau piața monetară istriană, merită subliniată descoperirea unei alte rarități pentru zona istro-pontică, un antoninian emis la Antiochia de Vabalathus pentru Aurelian în intervalul noiembrie 270 – martie 272 (nr. 38).

Din perioada romană târzie datează 16 monede (23,52%; nr. 47–62), eșalonate pe parcursul a circa nouă decenii, din anul 294 până în anul 383. Dintre acestea, nouă exemplare (56,25%) se concentrează în epoca Tetrarhiei (șase ex. din anii 294–307, cu predominarea emisiunilor de Heraclea, respectiv trei ex. din anii 307–313, bătute la Siscia, Cyzic și Antiochia). Celelalte piese sunt *nummi dispersați* într-un interval cronologic de circa jumătate de secol, reprezentând perioadele 330–336, 341–348, 348–354, 364–378 (două ex.) și 378–383 (două ex.). În mod firesc, sistemul monetar tetrarhic este reprezentat aproape exclusiv de emisiuni ale atelierelor orientale, din anii imediat ulteriori reformei predominantă monedele radiate de tip *Concordia Militum*. Cea mai târzie atestare a acestui tip este un *follis* bătut la Antiochia în anul 313 p.Chr., aparținând ultimei emisiuni pentru Maximinus Daza (nr. 55), pentru ca activitățile ce implicau pătrunderea monedei curente în această zonă a Histriei să fie întrerupte brusc, de un eveniment necunoscut, petrecut probabil în anii domniei comune a lui Constantin și Licinius. Monedele pătrunse sporadic ulterior nu mai reflectă o locuire a zonei, ci sunt de pus în relație mai curând cu amenajări funerare din a doua jumătate a secolului al IV-lea și mai târziu.

Cele șase monede din secolul al VI-lea, de la Iustinian I, Iustin II și Mauricius (câte două ex., nr. 63–68), probabil ajunse aici în mod similar, marchează cea din urmă perioadă de existență urbană a Histriei.

¹² Cu efigia lui Commodus imberb, datând probabil încă din anii condoniuilui cu Marcus Aurelius sau de la începutul domniei: Isvoranu, Dabica 2014, p. 158, nr. 7.

¹³ Isvoranu, Dabica 2014, p. 159, nr. 9.

¹⁴ Beldianu 2014, p. 109. Pentru emisiuni cu C, Petac, Sandor 2003, p. 103, nr. 6–7 (tip Athena) și 8 (Caracalla); Petac, Sandor 2007, p. 128, nr. 4, (tip Athena); Beldianu 2014, p. 112–113, nota 279, respectiv p. 139, S1T1, nota 357.

La o privire de ansamblu asupra posibilei evoluției a zonei de sud a Histriei în epoca menționată, așa cum par a releva constatăriile arheologice și numismatice, trebuie acceptată posibilitatea ca nu toate piesele monetare recoltate să fi provenit din acest areal. Aspect normal pentru o aşezare cu numeroase faze de locuire marcate de reconstruiri și reamenajări, de extinderi și retrageri ale incintei cetății și implicit transformarea unor foste zone de locuire în necropole *extra muros*, cele mai multe monede au fost găsite în poziție secundară, fără vreo semnificație stratigrafică. Răscolirea și întrepătrunderea diferitelor niveluri de viețuire face, de altfel, foarte dificilă stabilirea unei stratigrafi clare. Având în vedere recoltarea lor dintr-o zonă la un moment dat extramurană, în care este posibil să fi fost evacuate diferite resturi rezultate în urma unor incendii sau dezafectări din cartierele orașului, pare plauzibil ca cel puțin o parte dintre aceste piese să fi fost transportate aici împreună cu rămășițele unor construcții arse. Excepție ar putea face monedele care se concentrează în jurul urmelor edificiului de epoca Imperiului roman timpuriu, mai ales cele aflate în dărâmătura zidurilor sau pe nivelul contemporan de călcare (de exemplu, între dalele de pavaj), care ar putea fi legate de destinația acestuia, implicit de evenimentele care i-au adus sfârșitul, constituind astfel repere cronologice. Luând în considerare întreg eșantionul descoperirilor de la Histria – Sud, această categorie ar include: un *dupondius* (nr. 7) și un *sestertius* (nr. 9) din vremea lui Antoninus Pius, piesele istriene de 2 *assaria*¹⁵ și 3 *assaria* (nr. 10) pentru Commodus, cei doi *assaria* de la Elagabal bătuți la Marcianopolis (nr. 17–18), piesa imitativă de 5 *assaria* Istros: Severus Alexander (nr. 23), un antoninian (nr. 27), un *pentassarion* istrian (nr. 28) și un *diassarion* tomitan¹⁶ cu efiga lui Gordian III, antoninieni de billon de la Aurelian (nr. 36), Probus (nr. 42–43) și Carus¹⁷ și două monede tetrarhice, de la Galerius Caesar și Maximian Herculeius (nr. 50 și 52).

Cel puțin o parte din monedele cu urme de ardere și topire care se concentrează între și în jurul ruinelor edificiului de epocă romană ar fi putut fi surprinse pe loc și afectate de incendiile care au distrus clădirea, porțiunile topite datorându-se poate contactului cu grinzi arzânde sau diferite obiecte metalice incandescente. Materialul monetar indică o ipotetică ridicare a edificiului, probabil de utilitate publică, în prima parte a secolului al III-lea p.Chr., poate chiar în timpul domniei lui Septimius Severus. Nu se poate spune însă că sfârșitul acestuia se leagă decisiv de împrejurările războaielor scitice care au afectat Histria cândva spre mijlocul acestui veac, ci mai degrabă că, după o refacere parțială, eventual în vremea împăraților Aurelian sau Probus și funcționarea sa cel puțin până la începutul celui de-al doilea deceniu al secolului al IV-lea, a fost devastat definitiv, probabil în cursul unui alt incendiu.

MULTUMIRI

Autorii își exprimă și pe această cale recunoștința față de doamna Georgiana Mureșan, pentru restaurarea exemplară a materialului care face obiectul prezentului studiu.

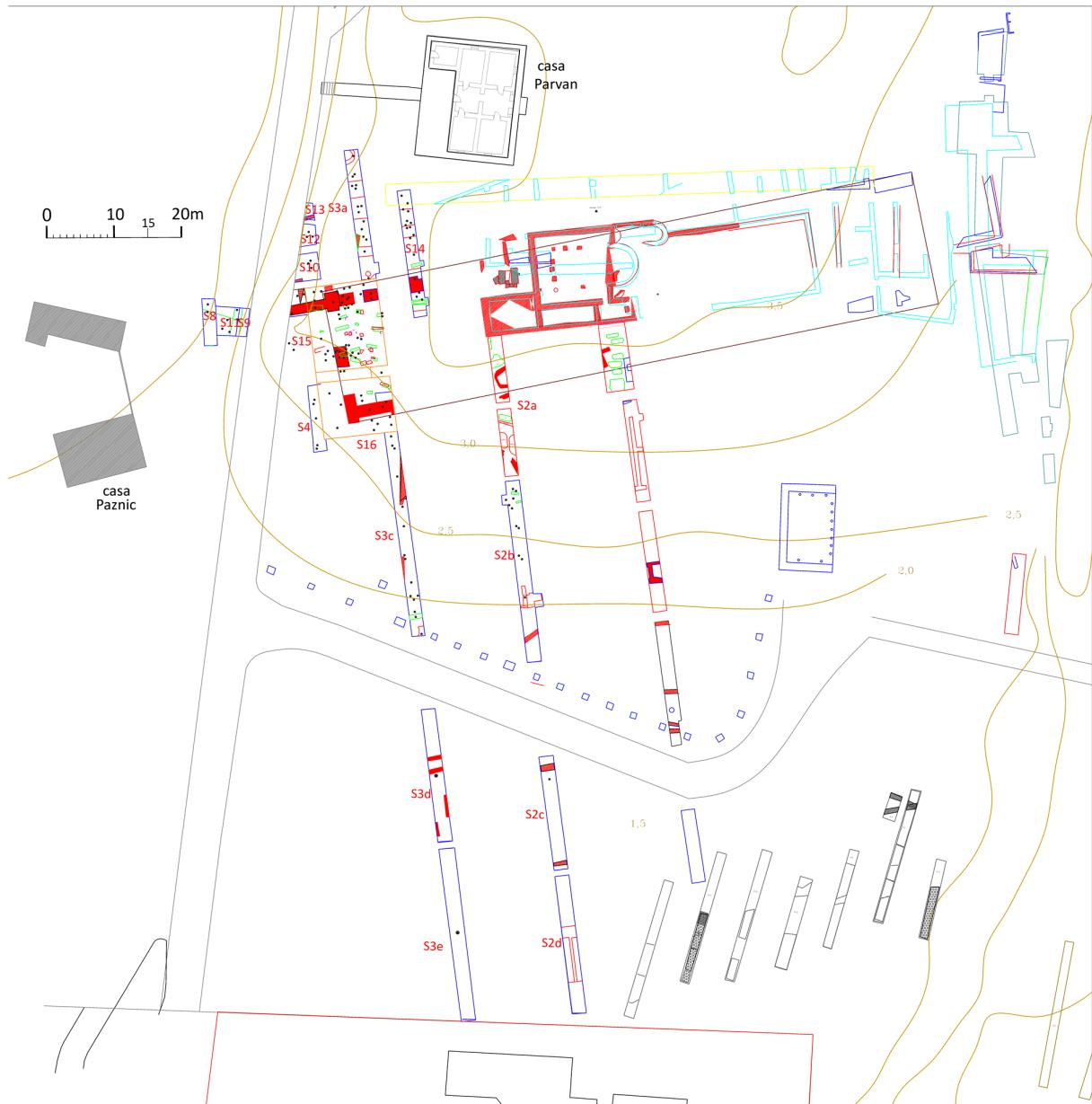
BIBLIOGRAFIE

- Beldianu 2014 – C. B. N. Beldianu, *Cronologia și tipologia monedelor emise la Histria în epoca romană*, București, 2014, publicație on line: <https://snr1903.wordpress.com/2014/06/02/cronologia-si-tipologia-monedelor-emise-la-histria-in-epoca-romana/> (accesat la data de 21 noiembrie 2017).
- Dabica 2010 – M. Dabica, *Hypotheses for the Location of the Harbor at Istrós*, în: M. V. Angelescu, I. Achim, A. Băltăc, V. Rusu-Bolindet, V. Bottez (eds.), *Antiquitas istro-pontica. Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu*, Cluj-Napoca, 2010, p. 381–393.
- Dabica 2012 – M. Dabica, *Histria, Sector Sud*, CCA, campania 2011, Târgu Mureș, 2012, p. 74–75.
- Dabica 2013a – M. Dabica, *Histria, Sector Sud*, CCA, campania 2012, Craiova, 2013, p. 78–80.
- Dabica 2013b – M. Dabica, *Noi cercetări arheologice în partea de sud a cetății Histria. Campaniile 2003–2009*, MCA 9, 2013, p. 157–187.
- Dabica 2014a – M. Dabica, *The Histria Sud Sector. Recent Archaeological Research on an ‘Imposing’ Early Roman Public Building*, MCA 10, 2014, p. 133–155.
- Dabica 2014b – M. Dabica, *Histria, Sector Sud*, CCA, campania 2013, Oradea, 2014, p. 73–75.
- Dabica 2015 – M. Dabica, *Histria, Sector Sud*, CCA, campania 2014, Pitești, 2015, p. 78–80.
- Dabica 2016 – M. Dabica, *Histria, Sector Sud*, CCA, campania 2015, Târgu Jiu, 2016, p. 44–45.
- Dabica 2017 – M. Dabica, *Histria, Sector Sud*, CCA, campania 2016, București, 2017, p. 72–74.
- Ivoranu, Dabica 2009 – Th. Ivoranu, M. Dabica, *O monedă de aur din sec. V p.Chr. descoperită la Histria*, Tyrageta 3 (18), 1, 2009, p. 309–312.
- Ivoranu, Dabica 2014 – Th. Ivoranu, M. Dabica, *Coin finds in the southern area of Histria*, MCA 10, 2014, p. 157–171.
- Nubar 1970 – H. Nubar, *Sectorul bazilică extra muros (1961–1964)*, MCA, 9, 1970, p. 193–201.
- Nubar 1971 – H. Nubar, *Contribuții la topografia cetății Histria în epoca romano-bizantină. Considerații generale asupra necropolei din sectorul bazilică „extra muros”*, SCIV 22, 2, 1971, p. 199–215.
- Petac, Sandor 2003 – E. Petac, I. Sandor, *Monede histriene din perioada română imperială din colecția Istvan Sandor*, în: *Simpozion de Numismatică dedicat împlinirii a 125 de ani de la Proclamarea Independenței României*, Chișinău, 24–26 septembrie 2002. Comunicări, studii și note, București, 2003, p. 103–108.
- Petac, Sandor 2007 – E. Petac, I. Sandor, *Monede histriene din perioada română imperială din colecția Istvan Sandor (II)*, în: *Simpozion de numismatică organizat cu ocazia comemorării Sfântului Ștefan cel Mare, domn al Moldovei (1504–2004)*, Chișinău, 29 septembrie–2 octombrie, 2004. Comunicări, studii și note, București, 2007, p. 127–134.
- Poenaru Bordea 2001 – Gh. Poenaru Bordea, *Atelierul monetar al cetății Istros în perioada autonomiei*, în: *Simpozion de Numismatică dedicat împlinirii a patru secole de la prima Unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul*, Chișinău, 28–30 mai 2000. Comunicări, studii și note, București, 2001, p. 9–33.
- Suceveanu 2000 – A. Suceveanu, s.v. *Moesia*, EAIVR, III, p. 90–91.
- Talmăchi 2011 – G. Talmăchi, *Monetăriile orașelor vest-pontice Histria, Callatis și Tomis în epocă autonomă*, Cluj-Napoca, 2011.
- Talmăchi 2017 – G. Talmăchi, *Din nou despre activitatea monetăriei histriene în perioada preromană*, în: G. Nutu, S.-C. Ailincăi, C. Micu (eds.), *Omul, fluviul și marea. Studii de arheologie și istorie în onoarea lui Florin Topoleanu la o 65-a aniversare*, Cluj-Napoca, 2017, p. 385–416.

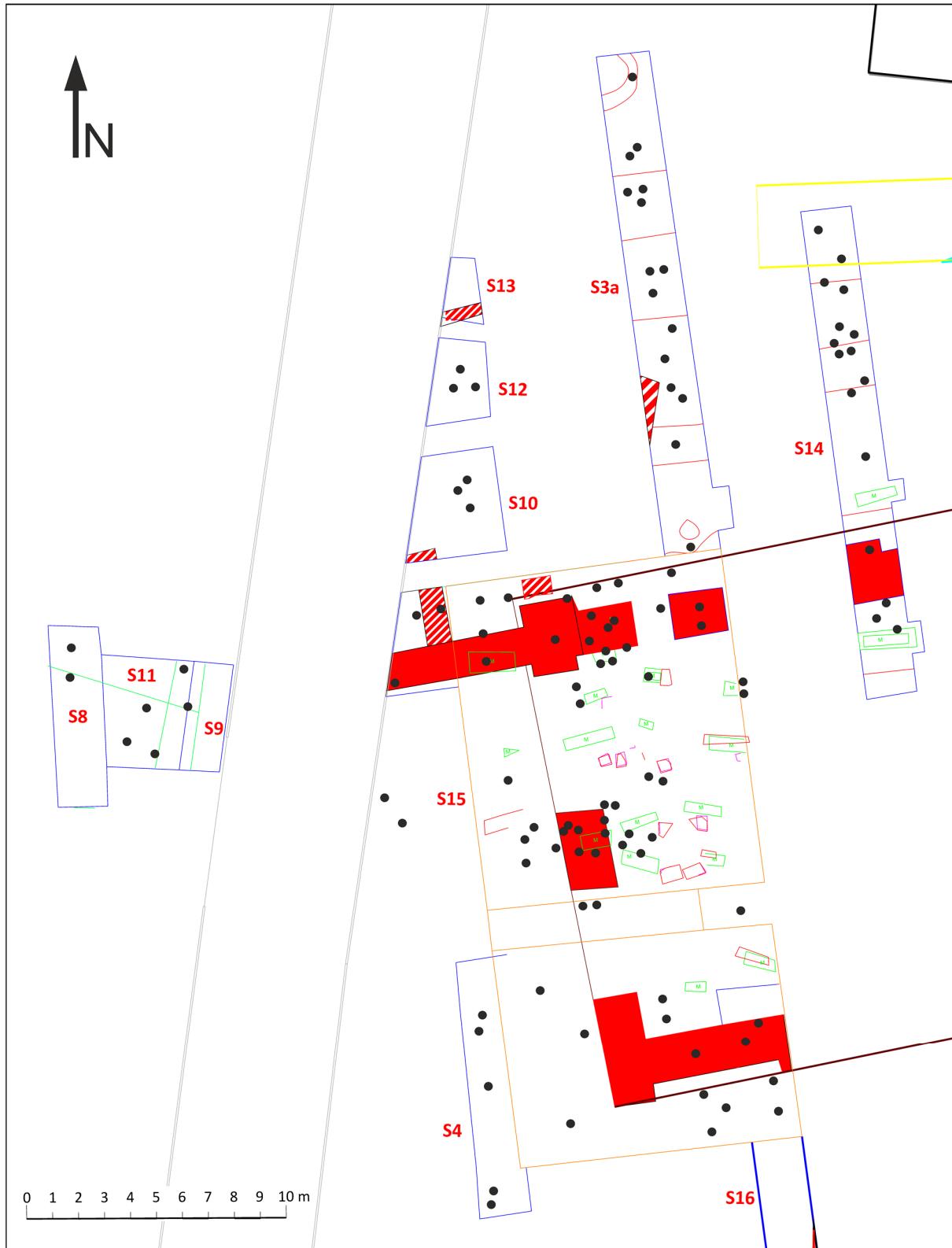
¹⁵ Ivoranu, Dabica 2014, p. 158, nr. 7.

¹⁶ Ivoranu, Dabica 2014, p. 159, nr. 16.

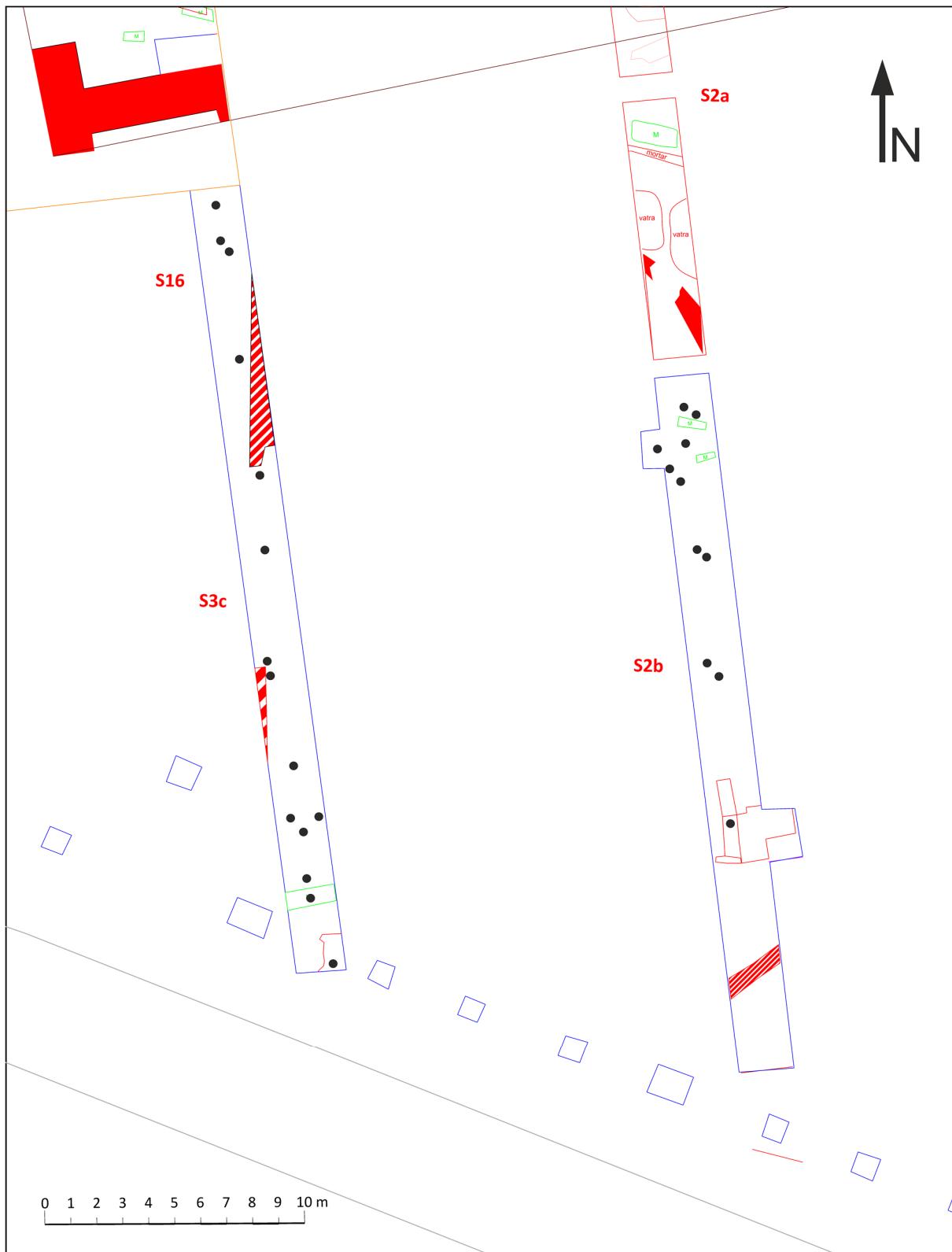
¹⁷ Ivoranu, Dabica 2014, p. 161, nr. 31.

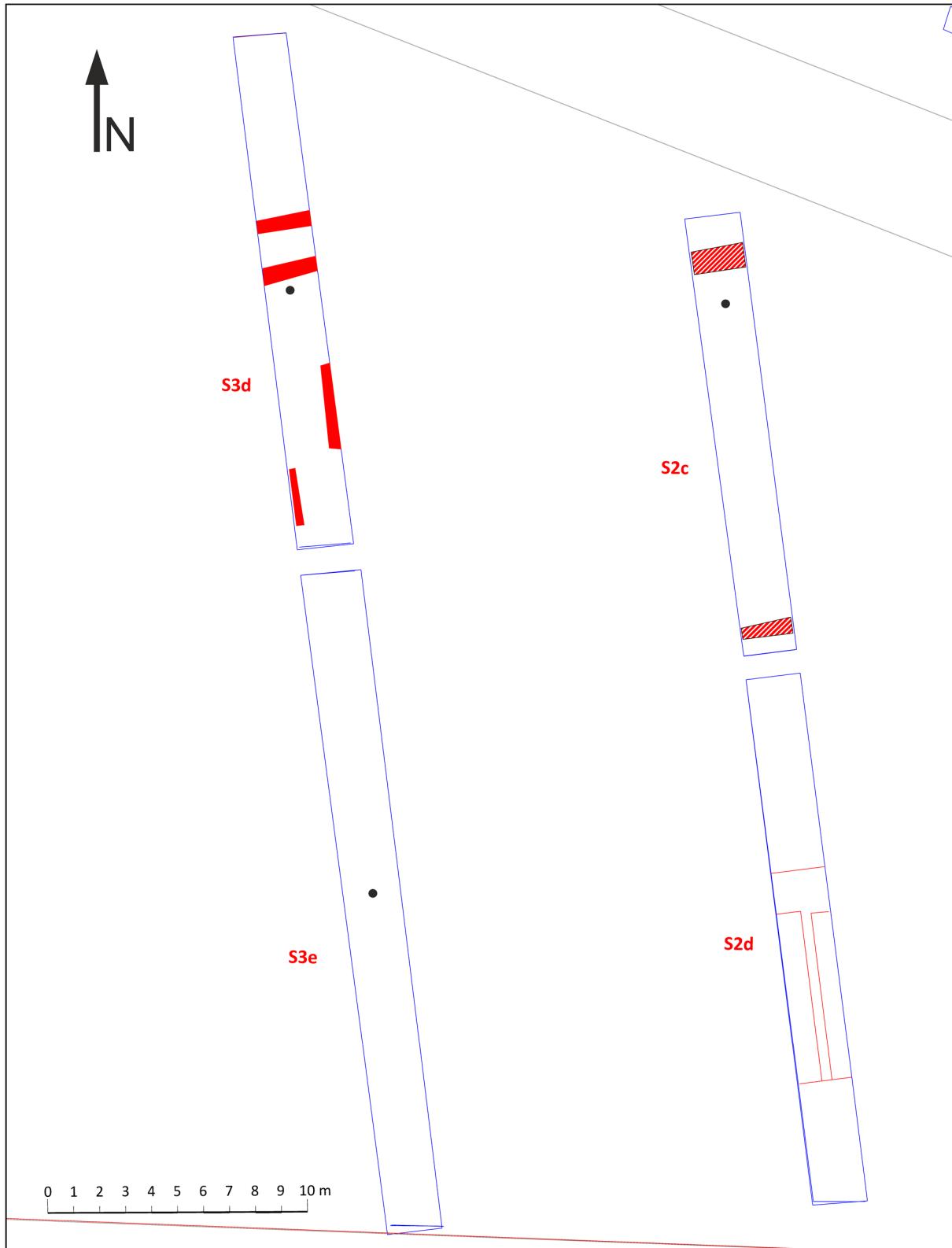
Planșa 1. Histria – Sectorul Sud. Plan general al săpăturilor arheologice, cu marcarea limitelor prezumtive ale marelui edificiu /
Histria – South Sector. General plan of the archaeological excavations. Supposed limits of the great edifice are marked.

Planșa 2. Histria – Sectorul Sud, partea de nord-vest. Cartarea descoperirilor monetare in situ, în zona marelui edificiu / Histria – South Sector, the northwestern side. Distribution of the coin finds in situ, in the area of the great edifice.

Planșa 3. Histria – Sectorul Sud, partea de vest. Cartarea descoperirilor monetare in situ, la sud de marele edificiu / Histria – South Sector, the western side. Distribution of the coin finds in situ, south of the great edifice.

Planșa 4. Histria – Sectorul Sud, partea de sud-vest. Cartarea descoperirilor monetare in situ / Histria – South Sector, the southwestern side. Distribution of the coin finds in situ.

Planșă 5. 1–16. Monede grecești și romane descoperite la Histria – Sectorul Sud / Greek and Roman coins found at Histria – South Sector.

Planșă 6. 17–29. Monede grecești și romane descoperite la Histria – Sectorul Sud / Greek and Roman coins found at Histria – South Sector.

Planșă 7. 30–45. Monede romane descoperite la Histria – Sectorul Sud / Roman coins found at Histria – South Sector.

Planșă 8. 46–62. Monede romane descoperite la Histria – Sectorul Sud / Roman coins found at Histria – South Sector.

Planșa 9. 63–68. Monede protobizantine descoperite la Histria – Sectorul Sud / Early Byzantine coins found at Histria – South Sector.

ANEXĂ**Lista descoperirilor monetare de la Histria – Sectorul Sud****Perioada preromană**

1. Alexandru cel Mare, monetărie neprecizată, anii cca 336–323/310. MCA 10, p. 158, nr. 1.
- 2–3. Istros (tip „cu roata”). **Nr. 1–2**.
4. Istros (tip „zeu fluvial”), serie cu flan mic. MCA 10, p. 158, nr. 2.
5. Istros (tip „zeu fluvial”), serie cu flan mic. **Nr. 3**.
- 6–7. Istros (tip „Apollo” ?), serie cu flan mic. MCA 10, p. 158, nr. 4–5 („Hermes”).
8. Istros (tip „Apollo”), serie cu flan mic. **Nr. 4**.
9. Istros (tip neprecizat), 15 mm, ΔΙΟ. MCA 10, p. 158, nr. 6.
10. Istros (tip „Demetra”), **Nr. 5**.
11. Istros (tip „Apollo”), 18,9 mm, XAI, contramarcă. MCA 10, p. 158, nr. 3.
12. Istros (tip „Apollo” sau „Demetra”), serie târzie, 21,1 mm, contramarcă (ciorchine?). **Nr. 6**.

Perioada Principatului – monede imperiale

13. Antoninus Pius, *dupondius*, Roma, anii 155–156. **Nr. 7**.
14. Antoninus Pius: Faustina II, *sestertius*, Roma, anii 145–146. **Nr. 9**.
15. Septimius Severus, denar subaerat, Roma, anul 202. MCA 10, p. 160, nr. 22.
16. Septimius Severus, denar, Roma, anul 207. **Nr. 11**.
17. Elagabal, denar, Roma, anii 219–220. **Nr. 16**.
18. Severus Alexander, denar subaerat, Roma, anii 222–224. **Nr. 19**.
19. Severus Alexander, denar subaerat, Roma, anul 229. **Nr. 20**.
20. Severus Alexander, denar subaerat, Roma, anul 232. MCA 10, p. 160, nr. 23.
21. Maximinus I, denar subaerat, Roma, martie 235 – ianuarie 236. **Nr. 24**.
22. Maximinus I, denar subaerat, Roma, ianuarie 236 – martie/aprilie 238. **Nr. 25**.
23. Neprecizat, denar subaerat, prima jumătate a sec. III (?). **Nr. 26**.
24. Gordian III, antoninian subaerat, Roma, anii 241–243. **Nr. 27**.
25. Gallienus, antoninian, Roma, anii 265–266. **Nr. 30**.
26. Gallienus, antoninian, Roma, anii 267–268. MCA 10, p. 160, nr. 24.
27. Gallienus, antoninian, monetărie neprecizată, anii 260–268. **Nr. 31**.
28. Claudius II, antoninian, Roma, sfârșitul anului 268 – începutul anului 269. **Nr. 32**.
29. Claudius II, antoninian, Siscia?, anii 268–270. **Nr. 33**.
30. Claudius II, antoninian, monetărie neprecizată, anii 268–270. **Nr. 34**.
31. Aurelian, aurelianian, Roma, primăvara – vara anului 274. MCA 10, p. 160, nr. 26.
32. Aurelian, aurelianian, Ticinum, mai 274. MCA 10, p. 160, nr. 25.
33. Aurelian, aurelianian, Serdica, noiembrie 274 – septembrie 275. **Nr. 35**.
- 34–35. Aurelian, antoninian sau aurelianian, monetărie neprecizată, anii 270–275. **Nr. 36–37**.
36. Vabalathus: Aurelian, antoninian, Antiochia, anii 270–272. **Nr. 38**.
37. Tacitus, aurelianian, Roma, cca 275. **Nr. 39**.
38. Probus, aurelianian, Roma, anul 278. **Nr. 40**.
39. Probus, aurelianian, Roma, anul 279. **Nr. 41**.
40. Probus, aurelianian, Roma, anul 281. MCA 10, p. 160, nr. 27.
41. Probus, aurelianian, Siscia, anul 279. MCA 10, p. 161, nr. 28.
42. Probus, aurelianian, Siscia, anii 276–282. MCA 10, p. 161, nr. 29.
43. Probus, aurelianian, Serdica, anul 277. MCA 10, p. 161, nr. 30.
44. Probus, aurelianian, Serdica, anul 277. **Nr. 42**.
45. Probus, aurelianian, Antiochia, anul 280. **Nr. 43**.
46. Carus: Carinus Caesar, aurelianian, Roma, decembrie 282 – ianuarie 283. MCA 10, p. 161, nr. 31.
47. Diocletian, aurelianian, Cyzic, anii 293 – 295. MCA 10, p. 161, nr. 32.
48. Diocletian, aurelianian, monetărie orientală neprecizată, anii c. 292–295. MCA 10, p. 161, nr. 33.
49. Maximian Herculeius, aurelianian, Heraclea, anii 292–295. **Nr. 44**.
50. Maximian Herculeius, aurelianian, Antiochia, anii 285–295. MCA 10, p. 161, nr. 34.
- 51–52. Maximian Herculeius, aurelianian, monetărie orientală neprecizată, anii cca 292–295. **Nr. 45–46**.
- 53–54. Emitent neprecizat, antoninian sau aurelianian, perioada cca 260–294. MCA 10, p. 161, nr. 35–36.

Perioada Principatului – monede provinciale

55. Istros: Antoninus Pius, 2 assaria (călăret). **Nr. 8**.
56. Istros: Commodus, 3 assaria (vultur pe delfin). **Nr. 10**.
57. Istros: Commodus, 2 assaria (călăret). MCA 10, p. 158, nr. 7.
58. Istros: Iulia Domna, 3 assaria (vultur pe delfin). MCA 10, p. 159, nr. 8.
59. Istros: Caracalla, *assarion* (Dionysos), anii 198–209/211. **Nr. 13**.
60. Istros: Caracalla, *assarion* (Dionysos), anii 209/211–217. MCA 10, p. 159, nr. 9.
61. Istros: Geta, 2 assaria (Demetra). MCA 10, p. 159, nr. 10.
62. Istros: Severus Alexander, 5 assaria (călăret). **Nr. 21**.
63. Istros: Severus Alexander, 5 assaria (Tyche); imitație turnată. **Nr. 23**.

64. Istros: Severus Alexander, 4 assaria (Apollo). **Nr. 22.**
 65. Istros: Iulia Mamaea, 3 assaria (vultur pe delfin). MCA 10, p. 159, nr. 11.
 66. Istros: Gordian III, 5 assaria (călăret). **Nr. 28.**
 67. Istros: Gordian III, 5 assaria (zeu fluvial). MCA 10, p. 159, nr. 12.
 68. Istros: Gordian III, 4 assaria (Hera). MCA 10, p. 159, nr. 13.
 69. Istros: Tranquillina, 3 assaria (vultur pe delfin). MCA 10, p. 159, nr. 14.
 70. Istros, pseudoautonomă, tip Apollo pe omphalos / Dionysos (ΙΩ – ΤΡΙ). **Nr. 14.**
 71. Istros, pseudoautonomă, tip Apollo pe omphalos / Dionysos. **Nr. 15.**
 72. Tomis: Gordian III, 4 assaria (Asklepios). **Nr. 29.**
 73. Tomis: Gordian III, 2 assaria (Asklepios). MCA 10, p. 159, nr. 16.
 74. Callatis, pseudoautonomă, tip Ktistes. MCA 10, p. 159, nr. 15.
 75. Marcianopolis: Elagabal, assarion (leu). **Nr. 17.**
 76. Marcianopolis: Elagabal, assarion (Telesphoros). **Nr. 18.**
 77. Nicopolis ad Istrum: Septimius Severus, 4 assaria (Higyeia și Asklepios), anii 202–205. **Nr. 12.**
 78. Nicaea: Gordian III, assarion ? (stindarde). MCA 10, p. 159–160, nr. 17.

Perioada romană târzie

79. Diocletian, fractiune radiată, Heraclea (A), perioada 294–307. **Nr. 47.**
 80. Maximian Herculius, fractiune radiată, Heraclea (Γ), perioada 294–307. **Nr. 48.**
 81. Maximian Herculius, fractiune radiată, Heraclea (Ε), perioada 294–307. **Nr. 49.**
 82. Galerius Maximian Caesar, fractiune radiată, Heraclea (Δ), perioada 294–307. **Nr. 50.**
 83. Maximian Herculius, fractiune radiată, Cyzic (Δ), perioada 294–307. **Nr. 51.**
 84. Maximian Herculius, follis, monetărie neprecizată, perioada 294–307. **Nr. 52.**
 85. Maximinus II Daza, follis, Siscia (Σ), perioada 307–313. **Nr. 53.**
 86. Galerius Maximian, follis, Cyzic (Α), perioada 307–313. **Nr. 54.**
 87. Maximinus II Daza Caesar, follis, Cyzic (Δ), perioada 307–313. MCA 10, p. 161, nr. 37.
 88. Maximinus II Daza, follis, Antiochia (Σ), perioada 307–313. **Nr. 55.**
 89. Constantin I, AE, Ticinum, perioada 313–317/8 (Soli Invicto Comiti). MCA 10, p. 161, nr. 38 (emitent neprecizat).
 90. Licinius II Caesar, AE, Heraclea, perioada 317/8–324 (Iovi Conservatori). MCA 10, p. 162, nr. 39.
 91. Constantin I, AE, Cyzic (Α), perioada 330–336 (Gloria Exercitus 2 st.). **Nr. 56.**
 92. Constans, AE, monetărie orientală neprecizată, perioada 341–348 (VOT/XX/MVLT/XXX). **Nr. 57.**
 93. Constantius II, AE 3, monetărie neprecizată, perioada 348–354 (Fel Temp Reparatio – FH). **Nr. 58.**
 94. Valens, AE 3, monetărie neprecizată, perioada 364–378 (Gloria Romanorum 8). **Nr. 59.**
 95. Emitent neprecizat, monetărie neprecizată, perioada 364–378 (Gloria Romanorum 8). **Nr. 60.**
 96. Theodosius I, AE 3, Constantinopol (Α), perioada 378–383 (Concordia Auggg). **Nr. 61.**
 97. Theodosius I, AE 4, monetărie neprecizată, perioada 378–383 (VOT/X/MVLT/XX). **Nr. 62.**
 98. Theodosius II, AV (solidus), Constantinopol (Θ), perioada 408–420 (Concordia Auggg); Isvoranu, Dabica 2009.

Perioada protobizantină

99. Iustinian I (ante reformă), K = 20 nummia, Antiochia (B), anii 529–531. **Nr. 64.**
 100. Iustinian I, M = 40 nummia, Constantinopol (Δ), anul 32 = -558/559. **Nr. 63.**
 101. Iustinian I, M = 40 nummia, Antiochia (Γ), anul 37 = -563/564. MCA 10, p. 162, nr. 40.
 102. Iustin II și Sofia, K = 20 nummia, Constantinopol (Γ), anul (?) 7 = -571/572. **Nr. 65.**
 103. Iustin II și Sofia, K = 20 nummia, Constantinopol (B), an neprecizat. **Nr. 66.**
 104. Mauricius, K = 20 nummia, Constantinopol (Δ ?), anul 8 = -589/590. **Nr. 67.**
 105. Mauricius, I = 10 nummia, Nicomedia, anii 582–602. **Nr. 68.**

ABRÉVIATIONS / ABBREVIATIONS / ABREVIERI

- AA – Archäologischer Anzeiger. Deutsches Archäologisches Institut, Darmstadt, München, Tübingen–Berlin
- ACMI – Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Bucureşti
- ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj
- ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
- ActaTS – Acta Terrae Septemcastrensis, Universitatea Lucian Blaga, Sibiu
- Acta Siculica – Acta Siculica. Anuarul Muzeului Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe
- l'Anthropologie (Paris) – l'Anthropologie, Paris
- Antiquity – Antiquity. A Quarterly Review of Archaeology, University of York
- Anuarul MJIAp – Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești
- ARA – Annuaire Roumain d'Anthropologie
- Archaeometry – Archaeometry, Research Laboratory for Archaeology and the History of Art, Oxford University
- ArchBulg – Archaeologia Bulgarica, Sofia
- Area – Area, Royal Geographical Society, London
- ArheologijaKiev – Arheologija. Nacional'na akademija nauk Ukrainsi. Institut archeologii, Kiiv
- ArheologijaSSSR – Arheologija SSSR. Svod Archeologičeskikh Istočnikov, Moskva
- ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
- BA – Biblioteca de Arheologie, Bucureşti
- BARIntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
- BiblThrac – Bibliotheca Thracologica, Bucureşti
- BMC – *Coinsof the Roman Empire in the British Museum*, London. I, *Augustus to Vitellius*, 1923; II, *Vespasian to Domitian*, 1930; III, *Nerva to Hadrian*, 1936; IV, *Antoninus Pius to Commodus*, 1968; V, *Pertinax to Elagabalus*, 1950 (H. Mattingly); VI, *Severus Alexander to Balbinus and Pupienus*, 1962 (R.A.G. Carson)
- BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
- BMJTAG – Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu”, Giurgiu
- BSNR – Buletinul Societății Numismatice Române, Bucureşti
- Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthrop. de Paris – Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris
- CA – Cercetări Arheologice, Bucureşti
- Caiete ARA - Caietele ARA, Revistă de Arhitectură, Restaurare și Arheologie, Asociația ARA, Bucureşti
- CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Bucureşti
- CercNum – Cercetări Numismatice, Bucureşti
- Dacia / Dacia NS – Dacia / Dacia Nouvelle Série. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Académie Roumaine. Institut d'archéologie « Vasile Pârvan », Bucarest
- DOW, I – Dumbarton Oaks Catalogues. A. Bellinger, Ph. Grierson (eds.), *Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, I, *Anastasius to Maurice (491-602)*, Washington, 1966 (A. Bellinger)
- EAIVR – C. Preda (ed.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României*, vol. I-III (1994, 1996, 2000), Bucureşti
- EphemNap - Ephemeris Napocensis. Academia Română, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
- Estiot, TM 5 – Sylviane Estiot, *Le trésor de Maraville (Var)*, în Trésors Monétaires, V, 1983, p. 9-115
- Estiot, Venèra – Sylviane Estiot, *Ripostiglio della Venèra. Nuovo Catalogo Illustrato II/1*, Aureliano, Roma, 1995
- FI – File de Istorie, Bistrița
- FolArch – Folia Archaeologica, Budapest
- Giard, Venèra – J.-B. Giard, *Ripostiglio della Venèra. Nuovo Catalogo Illustrato, III/1, Gordiano III-Quintillo*, Roma, 1995
- Göbl – R. Göbl, *Die Münzprägung der Kaiser Valerianus I. / Gallienus / Saloninus (253/268)*, Regalianus (260) und *Macrianus / Quietus (260–262)*, Viena, 2000
- IJO – International Journal of Osteoarchaeology
- IstMitt – Istanbuler Mitteilungen, Istanbul
- Istros – Istros, Muzeul Brăilei, Brăila
- JAS – Journal of Archaeological Science, London
- JEA – Journal of European Archaeology
- JFA – Journal of Field Archaeology

- KSIA (Kiev) – Kratkije Soobščenija Instituta Arheologij Akademij Nauk SSSR, Kiev
- KSIA (Moskva) – Kratkije Soobščenija Instituta Arheologij Akademij Nauk SSSR, Moskva
- Ktèma – Civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques, Strasbourg
- MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
- MemAnt – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
- MIAR – Materialy i issledovaniya po arheologii Rossii
- MIBE – W. Hahn, M.A. Metlich, *Money of the Incipient Byzantine Empire (Anastasius I – Justinian I, 491–565)*, Viena, 2000
- Mousaios – Mousaios. Buletinul Științific al Muzeului Județean Buzău
- MuzNaț – Muzeul Național, București
- NZ – Numismatische Zeitschrift, Viena
- Peuce – Peuce, Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
- Pick, Regling – B. Pick, K. Regling, *Die antiken Münzen Nord-Griechenlands*, I, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, Berlin, 1, 1898 (B. Pick), 2, 1910 (B. Pick, K. Regling)
- Pink, NZ – K. Pink, *Der Aufbau der Römischen Münzprägung in der Kaiserzeit*. VI/1, *Probus*, NZ, 71, 1946, p. 13-74
- Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
- PZ – Prähistorische Zeitschrift, Berlin-Mainz
- RA – Revue Archéologique, Paris
- Radiocarbon – An International Journal of Cosmogenic Isotope Research, Cambridge
- REA – Revue des Études Anciennes, Bordeaux
- RevBistr – Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița
- RevMuz – Revista Muzeelor, București
- RIC III – H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, III, *Antoninus Pius to Commodus*, London, 1930
- RIC IV, 1 – H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, IV, 1, *Pertinax to Geta*, London, 1968
- RIC IV, 2 – H. Mattingly, E.A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, IV, 2, *Macrinus to Pupienus*, London, 1938
- RIC IV, 3 – H. Mattingly, E.A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, IV, 3, *Gordian III – Uranius Antoninus*, London, 1949
- RIC V, 1 – P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V, 1, London, 1927 (retipărit 1968)
- RIC V, 2 – P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V, 2, London, 1933 (retipărit 1968)
- RIC VI – C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, VI, *From Diocletian's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D. 313)*, London, 1967
- RIC VII – P.M. Bruun, *The Roman Imperial Coinage*, VII, *Constantine and Licinius A.D. 313-337*, London, 1966
- RIC IX – J.W.E. Pearce, *The Roman Imperial Coinage*, IX, *Valentinian I-Theodosius I*, London, 1933 (retipărit 1968)
- Ruzicka, Inedita – L. Ruzicka, *Inedita aus Moesia Inferior*, NZ, 50, 1917, p. 73–173
- Quaternary International – Quaternary International. The Journal of the International Union for Quaternary Research
- SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
- SCA – Studii și Cercetări de Antropologie, București
- SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
- SCN – Studii și Cercetări de Numismatică, București
- SNG IX, BM – Silloge Numorum Graecorum, IX, The British Museum, I, *Black Sea*, London, 1993
- SNG XI, Stancomb – Silloge Numorum Graecorum, XI, *The William Stancomb Collection of coins of the Black Sea Region*, Oxford, 2000
- SovArh – Sovetskaja Arheologija, Moskva
- SP – Studii de Preistorie, București
- Stratum(Plus) – Stratum (Plus), Școala Superioară de Antropologie, Chișinău, Sankt Petersburg, București
- StudCom Satu Mare – Studii și comunicări Satu Mare
- StudCom Sibiu – Studii și Comunicări, Sibiu
- Th-D – Thraco-Dacica, București
- Tyragetia – Tyragetia. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău
- Vărbanov – I. Vărbanov, *Greek Imperial Coins and their Values (The Local Coinage of the Roman Empire)*, I, *Dacia, Moesia Superior, Moesia Inferior*, Burgas, 2005
- Verh.Naturforsch.Ver. – Verhandlungen des naturforschenden Vereines in Brünn, Brünn (Brno)